

УДК 339.9 : 338.439.02] : 338/24 (477)

JEL Classification: F60; Q18; P32

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201901006>

М.П. СИЧЕВСЬКИЙ, доктор економічних наук,
професор, академік НААН

Глобальна продовольча безпека та місце України в її досягненні

Мета статті - розглянути стан продовольчої безпеки України та оцінити можливості зростання внеску держави у зміцнення глобальної продовольчої безпеки в умовах сучасних внутрішніх і зовнішніх викликів.

Методика дослідження. Використано загальнонаукові методи дослідження, зокрема, аналітичних узагальнень – для систематизації сучасних поглядів на глобальну продовольчу безпеку; індукції та дедукції – для аналізу стану продовольчої безпеки в Україні та визначення позицій окремих країн світу в індексі глобальної продовольчої безпеки; статистичного порівняння і групування – для дослідження споживання харчових продуктів і витрат на харчування, оцінки достатності споживання та рівня самозабезпечення продовольчими продуктами України; графічного – для наочного відображення результатів статистичного аналізу щодо обсягів виробництва та зовнішньої торгівлі продукцією харчової промисловості.

Результати дослідження. Розглянуто сучасні тенденції у виробництві та споживанні продовольства, що визначають рівень глобальної продовольчої безпеки, оцінено потенціал України щодо посилення внутрішньої та глобальної продовольчої безпеки. На основі використання показників Індексу глобальної продовольчої безпеки (GFSI) та основних індикаторів продовольчої безпеки, обрахованих за вітчизняною методикою, а також інших зарубіжних і вітчизняних джерел, представлено оцінку стану продовольчої безпеки за широким колом її складових та в порівнянні з референтними країнами.

Елементи наукової новизни. Визначено місце України на глобальному ринку продовольства на основі компаративного аналізу за Індексом глобальної продовольчої безпеки, що дозволило обґрунтувати можливість харчової промисловості в зміцненні глобальної продовольчої безпеки в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів.

Практична значущість. Результати можуть бути використанні в процесі подальшого наукового опрацювання важливої наукової проблеми - формування продовольчої безпеки України та визначення її внеску в зміцнення глобальної продовольчої безпеки. Табл.: 4. Рис.: 1. Бібліогр.: 24.

Ключові слова: продовольча безпека; інтеграція; індикатори продовольчої безпеки; державне регулювання; споживання; продовольчий ринок; безпека та якість продовольства.

Сичевський Микола Петрович - доктор економічних наук, професор, академік НААН, директор Інституту продовольчих ресурсів НААН України (м. Київ, вул. Є. Сверстюка, 4А)

E-mail: sychevskiy@ipr.net.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5672-9189>

Постановка проблеми. Проблема продовольчої безпеки людства набуває в наш час особливого значення. За прогнозами ООН очікується, що нинішня чисельність населення у світі 7,3 млрд осіб у 2017 р. сягне 8,5 млрд у 2030 р., 9,7 млрд – у 2050 р., а в 2100 р. – 11,2 млрд осіб. Якщо ці прогнози реальні, то кількість продовольства для такої чисельності населення повинна у 2050 р., порівняно із сьогоднішнім рівнем, збільшитися на 60%. Крім того, на фоні певних успіхів протягом останніх двадцяти років щодо скорочення від 17 до 11% частки населення світу, яке хронічно голодує, нині маємо си-

туацію, коли абсолютна кількість голодуючих зростає. Так, за даними ФАО абсолютна кількість людей, які недоїдають, зросла від 804 млн осіб у 2016 р. до 821 млн осіб у 2017 р., тобто на 2,1% [20]. Крім того, протягом останніх років розширилося коло країн, де існують проблеми з продовольчим забезпеченням з різних причин: через військові дії, що призвели до порушення ланцюгів постачання продовольства (Сирія); політичну нестабільність і зростання цін на продовольство (Ємен); природні катаклізми (Філіппіни); неврожаї та посуху (ряд африканських країн). Обмежений доступ до продовольства, особливо до здорової їжі, спричиняє зростання кількості хвороб, високу

дитячу смертність (5 млн дітей щорічно) і зумовлює вкрай низьку якість життя, провокує соціальну нестабільність. Усе це виводить проблему глобальної продовольчої безпеки на чільне місце і потребує зростання обсягів виробництва харчових продуктів на основі вдосконалення методів та підвищення ефективності виробництва, запобігання негативним екологічним наслідкам від ведення виробничої діяльності та впровадження дієвого механізму розподілу продовольства. Останнє, у свою чергу, залежить від можливості досягнення узгоджених дій всіх країн світу незважаючи на рівень їх продовольчого забезпечення.

Визнання на глобальному рівні проблеми продовольчої безпеки закріплено в міжнародних угодах щодо регулювання важливих складових людської діяльності, а боротьба з хронічним голодом населення передбачена усіма стратегічними Цілями сталого розвитку, прийнятими Генеральною Асамблеєю ООН [16], які адаптовані на національному рівні в багатьох країнах, зокрема і в Україні у 2016 році.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем продовольчої безпеки має давні історичні корені, а відлік, мабуть, можна вести від класичного твору Томаса Роберта Мальтуса «Дослід про закон народонаселення у контексті його впливу на майбутнє удосконалення суспільства» (1798 р.), де він зазначав, що «через біологічні здатності людини до продовження роду, її фізичні здібності використовуються для збільшення своїх продовольчих ресурсів», а проблему з «чим далі більшою родючістю ґрунтів» пропонував вирішити шляхом регламентації шлюбів і регулюванням народжуваності [6]. Основи сучасних поглядів на глобальну продовольчу безпеку були закладені після Другої світової війни, коли значно загострилася проблема продовольчого забезпечення багатьох країн, а завдання подолання дефіциту продовольства було прописано в Уставі створеної в той час Організації Об'єднаних Націй. З того часу проблемою глобальної продовольчої безпеки на постійній основі займаються виконавчі органи ООН, при цьому в їхніх робочих документах постійно наголошується, що продовольча безпека являє собою комплексне завдання, до реалізації якого мають бути залучені всі країни.

З огляду на те, що проблема продовольчої безпеки не втрачає своєї злободенності,

незважаючи на досягнутий у світі прогрес у виробництві продовольства, економічна наука постійно поповнюється дослідженнями з різних аспектів продовольчої безпеки. Зокрема, Й. Шмідтхубер та Ф. Тубіелло [24] досліджують глобальну продовольчу безпеку в умовах зміни клімату, Дж. С. Бузбі розкриває вплив світової торгівлі на зміни продовольчого попиту й продовольчу безпеку; Л. Менс та Д. Жюльєн розробляють моделі управління безпекою харчових продуктів; М. Шелтон, Ж.З. Чжао, Р. Рош досліджують економічні, екологічні аспекти глобальної продовольчої безпеки та соціальні наслідки впровадження трансгенних інновацій. Проблеми глобальної продовольчої безпеки та продовольчої безпеки України знаходяться в колі постійної уваги вчених Національної академії аграрних наук України та Національної академії наук України, зокрема Л.В. Дейнеко, С.М. Кваші, Ю.О. Лупенка, Б.Й. Пасхавера, П.Т. Саблука, О.М. Шпичака, А.Е. Юзефовича [3, 5, 10, 14, 15, 17] та інших. Водночас поява нових факторів впливу на глобальну продовольчу безпеку й динамічні зміни, що відбуваються в економіці України та у векторах і масштабах її інтеграції у світовий продовольчий ринок лишають широкий простір для подальших досліджень.

Мета статті - розглянути стан продовольчої безпеки України та оцінити можливості зростання внеску держави у зміцнення глобальної продовольчої безпеки в умовах сучасних внутрішніх і зовнішніх викликів.

Методологія дослідження. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові методи дослідження, зокрема, *аналітичних узагальнень* — для систематизації і узагальнення сучасних поглядів на глобальну продовольчу безпеку; *індукції та дедукції* — для аналізу стану продовольчої безпеки в Україні та визначення позицій окремих країн світу в індексі глобальної продовольчої безпеки; *статистичного порівняння і групування* — для дослідження споживання харчових продуктів і витрат на харчування, оцінки достатності споживання та рівня самозабезпечення продовольчими продуктами України; *графічного* — для наочного відображення результатів статистичного аналізу щодо обсягів виробництва та зовнішньої торгівлі продукцією харчової промисловості.

Виклад основних результатів дослідження. Як уже зазначалося вище, протягом останніх десятиліть людство досягло поміт-

них успіхів у збільшенні обсягів виробництва продовольства, зростанні середньодушового забезпечення продовольством, зниженні частки населення, яке голодує. Це було досягнуто завдяки узгодженим і спрямованим діям світової спільноти в питаннях: використання та захисту земельних, водних і лісових ресурсів планети; підвищення ефективності агропродовольчого виробництва та його ресурсоефективності; боротьби з бідністю; забезпечення тимчасових та надзвичайних потреб у харчових продуктах. Однак протягом цього часу проявив себе комплекс нових явищ, який раніше не брався до уваги і який нині визначає сучасні тенденції у виробництві та споживанні продовольства поряд із традиційними чинниками. Ці чинники мають різнонаправлений характер, становлячи загрозу продовольчій безпеці, або, навпаки, створюючи нові можливості для її подолання. Серед них:

- посилення впливу зміни клімату та природних катастроф;
- зростання глобального попиту на продовольство у міру росту середньодушового рівня продовольчого споживання;
- зміна структури харчування в країнах, що швидко розвиваються, зокрема Китаю;
- зростання кількості людей з ожирінням, відсоток яких на всіх континентах, за винятком Африки, перевищує кількість голодуючих;
- перегляд підходів до так званого здорового харчування;
- швидке поширення хвороб, пов'язаних з їжею, та антимікробна резистенція;
- підвищення вимог до безпеки харчових продуктів;
- суттєве скорочення частки внеску сільського господарства в кінцеву продовольчу продукцію;
- зростання обсягів дружнього до навколишнього середовища сільськогосподарського виробництва, зокрема органічного;
- розвиток інфраструктури й логістики в сільському господарстві;
- стрімкий розвиток та впровадження інноваційних технологій в агровиробництво (біотехнології, Smart-технології).

Врахування цих чинників у подальших планах дій із забезпечення продовольчої безпеки важливе як на глобальному, так і на державному рівні, оскільки підвищення рівня продовольчої безпеки окремої держави позитивно позначається й на глобально-

му рівні. При цьому розміри такого впливу визначаються як масштабами країни, так і обсягами її продовольчого експорту.

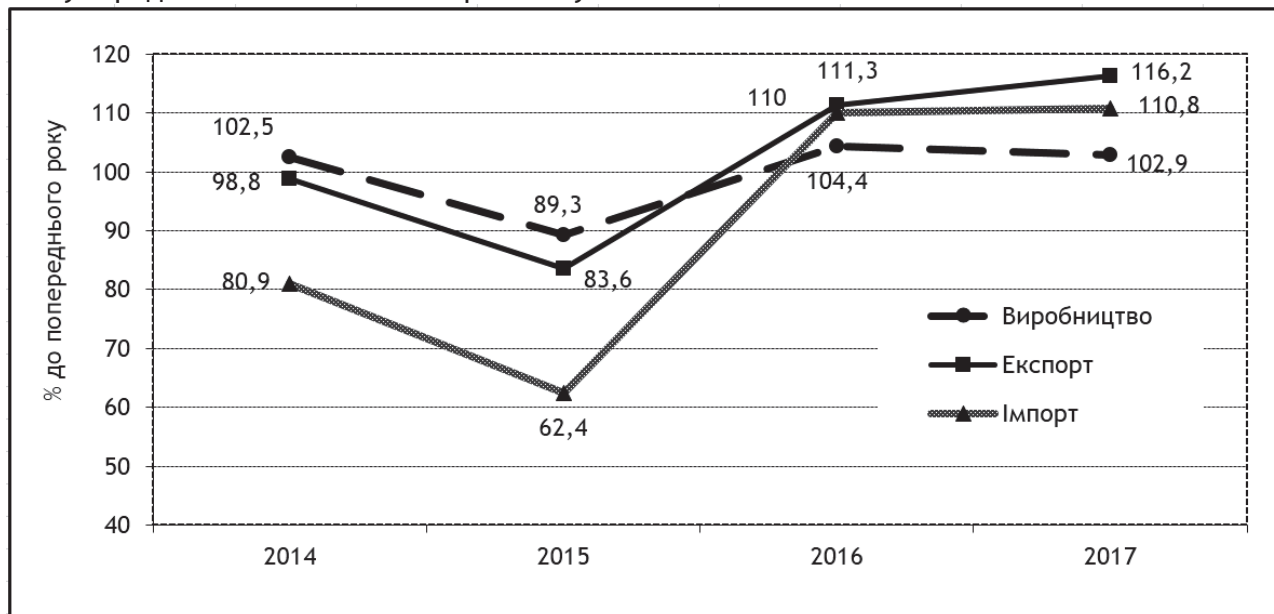
Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) розглядає Україну як країну, що відіграє помітну роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Україна знаходиться на першому місці у світі серед виробників соняшнику та соняшникової олії, а також входить до десятки лідерів на світовому ринку продовольства за окремими товарними групами, серед яких: ріпак і мед (3 місце), кукурудза, ячмінь (4 місце), пшениця (5 місце), соя (7 місце) у 2017/18 маркетинговому році [1]. У 2017 р. на зовнішній ринок експортовано продукції харчової промисловості на 7,62 млрд дол. США. Свою продукцію виробники продовольства експортували переважно до Індії, Китаю, Іспанії, Нідерландів, Італії, Білорусі, Польщі. За даними рисунка, експорт продукції харчової промисловості з 2015 р. утримував позитивну динаміку і зростає швидше, ніж імпорт відповідної продукції.

Однак експорт продовольства – це лише певна частка загального внеску країни в забезпечення глобальної безпеки, основна ж його складова – це міцний фундамент безпеки внутрішньої.

Для з'ясування, наскільки країна успішно вирішує внутрішні проблеми продовольчої безпеки, в тому числі порівняно з іншими країнами світу, доцільно скористатися Індексом глобальної продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI), який дозволяє відстежити основні проблеми економічної доступності, фізичної наявності та якості продовольства за 113 країнами світу [21]. Крім здійснення міжнародних порівнянь, згаданий Індекс цікавий тим, що включає в себе значно ширше коло показників, ніж вітчизняна «Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки» (далі – Методика), що передбачає оцінку лише за сімома індикаторами: добовою цінністю раціону людини; забезпеченням раціону людини основними видами продуктів; достатністю запасів зерна у державних ресурсах; економічною доступністю продуктів; диференціацією вартості харчування за соціальними групами; ємністю внутрішнього ринку окремих продуктів; продовольча незалежність за окремим продуктом [7]. Варто зазначити, що у результаті проведеного аналізу було виявлено, що схожі за змістом показники GFSI і індекси Методики, розра-

ховані за даними Держстату України, можуть помітно відрізнятись. Тому при описі стану продовольчої безпеки України було

визначено за необхідне розглянути обидві групи даних, а також інші джерела.

Динаміка обсягів виробництва та зовнішньої торгівлі продукцією харчової промисловості України у 2014-2017 рр., % до попереднього року

Джерело: Побудовано за даними Держстату України [9].

Узагальнюючими показниками GFSI є рейтинг та інтегральний індекс продовольчої безпеки, що формується на основі таких складових, як економічна доступність, фізична доступність та якість і безпека харчових продуктів. За наведеними нижче дани-

ми Україна, маючи значний аграрний потенціал, відстає як за рейтингом, так і за складовими інтегрального індексу від референтних країн – найближчих сусідів і конкурентів (табл. 1).

1. Позиції окремих країн за Індексом глобальної продовольчої безпеки GFSI -2018

Рейтинг	Країна	Інтегральний показник	Економічна доступність	Фізична доступність	Якість та безпека
26	Польща	75.4	76.4	75.0	74.1
30	Угорщина	72.8	75.6	70.5	72.0
38	Румунія	68.9	67.5	68.8	72.6
44	Білорусь	65.7	67.6	63.4	67.1
48	Туреччина	64.1	65.3	60.9	70.1
63	Україна	54.1	55.7	50.2	61.0

Джерело: Global Food Security Index 2018. URL : <https://foodsecurityindex.eiu.com/Country/Details#Ukraine>.

Більш детальний аналіз дозволяє встановити причини такого відставання і потенційні можливості щодо зміцнення продовольчої безпеки.

Оцінка *економічної доступності* продовольства є функцією доходів населення і рівномірності розподілу цих доходів задля задоволення потреби в споживанні продовольства. Вона формується за рахунок таких його складових, як частка витрат домогосподарств на харчові продукти, частка населення за глобальною межею бідності, показник ВВП на душу населення, мито на імпорт сільськогосподарської продукції, наявність

програм безпеки харчових продуктів та доступ до фінансування для фермерів.

Перший індикатор у цій категорії – *споживання продовольства як частка витрат домогосподарств* у 2017 р. оцінюється на рівні 40,3% загальних витрат домогосподарств, що перевищує середньосвітовий рівень на 20,4%. Натомість, якщо звернутися до даних Держстату, цей показник буде ще гіршим. Так, за його даними у 2017 р. середньомісячні загальні сукупні споживчі витрати одного домогосподарства (еквівалентний розмір 2,11 особи) становили 6634 грн на місяць, при цьому на харчові продукти

витрачалося близько 3424 грн, або 51,6%. Для порівняння: цей показник у Польщі становив 17,1%, Угорщині - 17,1, Білорусі - 39,0%.

Другим індикатором є частка населення за глобальною межею бідності (%), тобто населення, що проживає менше ніж за 3,20 дол. США на добу. Цей показник також майже на 20% вищий за середньосвітове значення.

Проблема бідності в Україні, за даними Звіту Світового банку «Poverty and shared prosperity 2018», сьогодні постала дуже гостро - за межею бідності опинилося 25% населення і процес зубожіння продовжується навіть за умови надання субсидій та інших видів соціальної допомоги бідному населенню [23]. Звичайно, зубожіння спостерігалося і до 2014 р., але сьогодні воно набуло прискорених темпів у зв'язку з військовою агресією Росії та політичною нестабільністю у країні.

У цьому контексті варто звернути увагу на показник диференціації споживання харчових продуктів різними соціальними групами, який не включений в обрахунок Індек-

су економічної доступності за GFSI, проте зазначений у вітчизняній Методиці.

Наведені в таблиці 2 дані свідчать про високий рівень диференціації вартості харчування за соціальними групами в Україні: 20% домогосподарств з найбільшими доходами в середньому витрачали на харчування 4464,24 грн на місяць, а 20% домогосподарств з найменшими доходами - 2761,87 грн. Коефіцієнт диференціації вартості харчування за соціальними групами був високим і становив 1,62. Найбільша диференціація у споживанні у межах вищого та нижчого квінтилів не один рік поспіль спостерігається за продукцією тваринного походження (м'ясо, риба, молоко), а також по фруктово-ягідній групі (у 1,7-2,2 раза).

Тож зростання доходів населення на основі загального економічного піднесення та виважена соціальна політика держави, спрямована на запобігання надмірній диференціації доходів населення і, відповідно, споживання, виступають важливими «непродовольчими» чинниками зміцнення продовольчої безпеки.

2. Споживання харчових продуктів у домогосподарствах за квінтильними групами залежно від розміру середньодушових еквівалентних загальних доходів, 2017 р.

(у середньому на місяць на особу, кілограмів у перерахунку на основний продукт)

Показник	Споживання за квінтильними (20%) групами залежно від розміру сукупних доходів		Співвідношення вищого і нижчого квінтилів
	перший квінтиль (нижчий)	останній квінтиль (вищий)	
Витрати на продукти харчування, грн на місяць	2761,87	4464,24	1,62
Частка витрат у споживчих витратах, %	58,8	47,9	1,23
Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на борошно)	8,8	9	1,02
М'ясо і м'ясопродукти	3,8	6,6	1,74
Молоко і молокопродукти	15,2	24	1,58
Риба і рибопродукти	1,4	2,1	1,5
Яйця, шт.	17,6	21,9	1,25
Овочі та баштанні	8,4	11,5	1,37
Картопля	7,6	7,2	0,95
Плоди, ягоди та виноград	2,6	5,6	2,15
Цукор та цукровмісні вироби	2,7	3,4	1,26
Олія та інші рослинні жири	1,7	1,9	1,12

Джерело: Побудовано за даними [9, 11].

До цього блоку показників належить також валовий внутрішній продукт (дол. США на особу), який є мірою індивідуального доходу та характеризує доступність їжі. За оцінками, представленими в GFSI, цей показник нижчий за середньосвітове значення на 10,5%. В Україні у 2017 р. він

становив 2656 дол. США, що хоча й більше минулорічного показника на 20,68%, проте залишається значно нижчим від інших країн [22]. Index of Economic Freedom міжнародної організації The Heritage Foundation розміщує нашу державу за цим показником на 133 позиції серед 187 країн світу. Для порів-

няння: Польща - 13037 дол. США на особу, Угорщина - 12239, Білорусь - 5237 дол. США на особу [19].

Наступний показник - *мито на імпорт сільськогосподарської продукції*, що вимірюється як середній тариф на весь сільськогосподарський імпорт країни. Тут Україна досягла 85 балів в оцінці, на що вплинуло значення мита на рівні 9,2% (середньосвітовий рівень 15,1%).

Український ринок сільськогосподарської продукції є помірно захищеним, але більш закритим, ніж ринок промислової продукції. Середня ставка мита (режим найбільшого сприяння) для сільськогосподарської продукції становить 9,2 %, тоді як для несільськогосподарської - 3,8%. Вищий рівень захисту встановлюється для продуктів тваринного походження та молочних продуктів, а також зернових та цукру. Найменше захищаються ринки бавовни, кави і чаю, напоїв, олій та жирів, а також овочів та фруктів [13]. Для порівняння: в країнах ЄС, зокрема у Польщі та Угорщині, середня ставка мита для сільськогосподарської продукції на рівні 11,1%, у Білорусі - 11,3%. Динаміка цього показника значною мірою визначається посиленням інтеграційних тенденцій України, серед яких підписання Міжнародних угод про вільну торгівлю з 45 країнами світу, що передбачають скасування торговельних обмежень і мит у взаємній торгівлі між країнами, та активізація підготовки підписання подібних угод з іншими країнами (Туреччина, Китай, Ізраїль).

За показником *наявності програм безпеки харчових продуктів* індексна оцінка становила 75 % від максимального рівня, що перевищує середньосвітовий рівень на 9,5%. Таке досягнення зумовлено проведенням реформ у національному законодавстві у сфері побудови системи державного контролю, яка наблизилася діяльності українських виробників продовольства до рівня європейських стандартів у зв'язку з необхідністю виконання Україною своїх зобов'язань в межах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Важливим стимулом розвитку продовольчого комплексу є *доступ до фінансування для фермерів*, який оцінюється за шкалою 0-4, виходячи з діапазону фінансування фермерів. В Україні доступ фермерів до фінансування оцінено на рівні 2. Однак цей показник все ще відстає від середньосвітового рівня - 2,5, хоча Уряд уже здійснив пе-

вні заходи в цьому напрямі. Це прийняття програм підтримки розвитку фермерського господарства, діяльність Українського державного фонду фермерських господарств, що надає фінансову допомогу фермерам для придбання техніки, обладнання, поновлення обігових коштів, у тому числі для придбання маточного поголів'я сільськогосподарських тварин та ін. [18].

Ефективність державної фінансової підтримки фермерів в Україні досі залишається невисокою, адже частина коштів, передбачених на фінансування, не була використана. Так, Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» (зі змінами) були передбачені видатки в обсязі 12 794,1 млн грн, зокрема за програмами підтримки розвитку АПК - 6,311 млрд грн (у т. ч. фінансова підтримка заходів шляхом здешевлення кредитів - 66 млн грн; фінансова підтримка розвитку фермерських господарств - 1 млрд грн; державна підтримка розвитку, закладення молодих садів, виноградників та ягідників - 300 млн грн; державна підтримка галузі тваринництва - 4 млрд грн; фінансова підтримка сільгосптоваровиробників - 945 млн грн). Натомість фактично було використано лише 80% закладених у бюджеті коштів: 8,17 млрд грн, з них за основними програмами підтримки розвитку АПК - 2,57 млрд грн (у т. ч. фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів - 37,6 млн грн; фінансова підтримка розвитку фермерських господарств - 41,93 млн грн; часткова компенсація вартості закупленого у суб'єктів насінництва насіння сільськогосподарських рослин вітчизняної селекції - близько 1 млн грн; часткова компенсація витрат, пов'язаних із наданими сільськогосподарськими дорадчими послугами - 43,6 тис грн; часткова компенсація вартості придбаної сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва - 36,4 млн грн; часткова компенсація відсоткової ставки за залученими у національній валюті кредитами, наданими державними банками - 3,16 млн грн; фінансова підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів - 1,3 млн грн, державна підтримка галузі тваринництва - 1,87 млн грн) [18]. Недовикористання коштів сталося через недосконалість процедур їх отримання, обмеженість доступу фермерів до інформації щодо можливостей державної підтримки.

Отже, вирішення згаданої проблеми потребує інформаційного забезпечення у сфері виконання державних програм щодо доступу фермерів до фінансування.

Відставання України в GFSI за показником **фізичної доступності продовольства** зумовлено станом таких його складових індикаторів, як корупція й високий рівень політичної нестабільності (гірше за середньосвітовий рівень на 37,6% та на 35% відповідно), недостатнім розвитком сільської інфраструктури (нижче за середньосвітовий рівень на 17%). Водночас варто зазначити, що рівень харчування (ккал/людино-день) оцінюється вищим за середньосвітовий на 13%, а втрати продовольства після збору врожаю меншими від середньосвітового рівня на 5,5%.

Перший показник у цій категорії - **достатність постачання продовольства** - оцінено на рівні 64,5, що вище за середньосвітовий рівень на 7,7. Водночас порівняно з референтною групою країн рівень достатності постачання продовольства нижчий, ніж у Білорусі (82), Польщі (89) та Угорщині (74,3).

Оцінка рівня харчування в Україні за GFSI становить 69,3 балів, виходячи з того, що калорійність раціону українця - 3138 ккал/людино-день, що вище за середньосвітовий рівень на 13%. Таке значення дещо відрізняється від вітчизняних оцінок. Так, за даними Держстату в Україні у 2017 р. калорій-

ність раціону була 2707 ккал на добу, що лише на 8% перевищує гранично допустимий (пороговий) рівень добової калорійності харчування (2500 ккал на добу). Це менше, ніж мінімальний фізіологічний норматив Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) - 3000 ккал на добу. При цьому калорійність раціону перевищує гранично допустимий рівень для вказаного індикатора, встановлений Методикою - 2500 ккал.

Для порівняння: у 2017 р. в Польщі згаданий показник становив 3485 ккал на добу, Угорщині - 2968, Болгарії - 2877 ккал на добу.

Водночас висока оцінка добового рівня харчування не показує якісний склад раціону людини. Низький рівень доходів не дозволяє українцям повноцінно харчуватися, раціон населення України залишається незбалансованим відповідно до сучасних уявлень про здорове харчування, згідно з якими МОЗ України встановив раціональні норми (табл. 3). Здебільшого це жири-вуглеводне харчування: українці споживають більше норми хліба, картоплі, тоді як плодів та ягід і продуктів тваринного походження у раціоні недостатньо. Разом із тим слід зазначити, що 29% середньодобового раціону українців забезпечувалося за рахунок споживання продукції тваринництва. Подібна ситуація спостерігається і в країнах ЄС, зокрема в Угорщині - 31 %, Польщі - 27, Болгарії - 22%.

3. Оцінка рівня достатності споживання продовольчих продуктів в Україні, 2017 р.

(на особу на рік, кілограмів)

Показник	Раціональна норма споживання*	Фактичне споживання	Індикатор достатності споживання (гр. 3 : гр. 2), %
1	2	3	4
Хліб і хлібопродукти	101,0	100,8	1,00
М'ясо і м'ясопродукти	80,0	51,7	0,65
Молоко і молокопродукти	380,0	200,0	0,53
Риба і рибодукти	20,0	10,8	0,54
Яйця, млн шт.	290	273	0,94
Овочі та баштанні	161,0	159,7	0,99
Плоди, ягоди та виноград	90,0	52,8	0,59
Картопля	124,0	143,4	1,16
Цукор	38,0	30,4	0,8
Олія рослинна всіх видів	13,0	11,7	0,9

*За даними МОЗ України.

Джерело: [11].

Залежність від постійної продовольчої допомоги GFSI оцінюється як один бал із двох можливих. В Україні цей показник оцінено на рівні 1, тоді як середньосвітовий рівень становить 1,1. Він показує чи є країна одержувачем постійної продовольчої допомоги, тобто враховується чи постійно країна

одержує неадресну допомогу задля посилення продовольчої безпеки протягом останніх п'яти років.

Останні роки на сході України мають місце загрозливі явища недостатності забезпечення потреб населення на постраждалих від конфлікту територіях. У рамках надзвичайної

операції Всесвітньої продовольчої програми (ВПП) ООН було надано продовольчу допомогу внутрішньо переміщеним особам; людям, що повертаються на місця постійного проживання, і людям, які проживають у постраждалих від військового конфлікту регіонах, які не тільки позбулися будинків і засобів для існування, а й втратили можливість вирощувати та власноруч виробляти продукти. Всесвітня продовольча програма (ВПП) ООН допомагала населенню, надаючи продуктові кошики та грошову допомогу для закупівлі продуктів. До складу продуктового кошика входили макарони, пшеничне борошно, квасоля, м'ясні і рибні консерви, гречка, цукор, сіль і рослинна олія. Для забезпечення харчових потреб населення надавалася грошова допомога в обсязі 450 грн на особу в місяць. Таким чином, завдяки цій програмі 141 682 особи отримали продовольчу допомогу (кількість людей з продовольчими потребами в Україні за оцінками ВПП становить 1,1 млн осіб) [4]. На сьогодні така програма припинена і фінансування продовольчої допомоги в Україні Всесвітньою продовольчою програмою не відбувається.

Наступний показник цього блоку - *обсяг державних витрат на наукові дослідження* в галузі сільського господарства становить 12,5%, що менше за середньосвітовий рівень на 3,1%. Для порівняння: у Польщі та Угорщині цей показник у 2017 р. знаходився на рівні 37,5%, у Білорусі - навіть 41,4%.

На фоні загального зниження фінансування науки в Україні відбувається зменшення кількості організацій, які здійснюють наукові дослідження й розробки, та диверсифікація джерел фінансування наукових досліджень за рахунок посилення участі вітчизняних науковців у міжнародних наукових проектах. Відзначається також дисбаланс фінансування за напрямками досліджень: у структурі розподілу обсягу фінансування досліджень і розробок за галузями наук найбільшу питому вагу мають технічні науки 7514,76 млн грн (65,2%), тоді як фінансування наукових досліджень у галузі сільського господарства становить лише 642 млн грн (5,6%) [2].

Оцінка групи показників, пов'язаних з *інфраструктурним забезпеченням* (сільськогосподарської, дорожньої та портової інфраструктури) продовольчого комплексу також свідчить про відставання від середньосвітових показників. За даними рейтингу стан

сільськогосподарської, дорожньої та портової інфраструктури оцінюється гірше за середньосвітовий рівень на 17%, 20,4 та 27,9% відповідно. Натомість у групі референтних країн стан сільськогосподарської, дорожньої та портової інфраструктури значно вищий: у Польщі (70%, 50 та 75% відповідно), в Угорщині (71,3%, 75 та 50% відповідно). У Білорусі розвиток інфраструктури оцінюється однаково з Україною (41,7%, 25 та 25% відповідно).

За даними Міністерства інфраструктури, у зв'язку з обмеженим фінансуванням майже 90% автомобільних доріг загального користування не ремонтували понад 30 років. Відтак автомобільні дороги загального користування (169,6 тис. км) не відповідають сучасним вимогам як за міцністю (39,2%), так і за рівністю (51,1%) [8].

Наразі існують також серйозні проблеми у сфері портової інфраструктури. В Україні наявна низка потужних морських портів, проте через низький рівень розвитку логістики та недостатню взаємодію між різними видами транспорту виробники харчової продукції у більшості регіонів не можуть ефективно нею скористатись. Основні проблеми пов'язані з концентрацією вантажопотоків, нерозвиненістю контейнерної інфраструктури у терміналах морських портів і в цілому мультимодальної інфраструктури для наступної обробки контейнерів. Існує потреба в розвитку глибоководних портів, відродженні внутрішніх маршрутів, створенні мультимодальної логістичної інфраструктури.

Наступний індикатор, що формує фізичну доступність продовольства, це *волатильність сільськогосподарського виробництва*, який оцінено на рівні 84,6%, що характеризує стандартне відхилення зростання сільськогосподарського виробництва за останні двадцять років. Порівнюючи цей показник з рівнем країн-сусідів можна зазначити, що стан волатильності сільськогосподарського виробництва вищий, ніж в Угорщині (65,1%) і нижчий, ніж у Польщі (90,5%) та Білорусі (89,2% відповідно).

До індикаторів, які негативно впливають на продовольчу безпеку держави, представлених у цій категорії, можна віднести *високий рівень корупції та ризики, пов'язані з політичною стабільністю*. Вони гірші за середньосвітовий рівень відповідно на 37,6 та 35,0%.

Водночас існують й позитивні чинники, що вплинули на показник фізичної доступ-

ності продовольства: *міра втрати харчових продуктів після збору врожаю* у співвідношенні до загальної внутрішньої пропозиції рослинницької та тваринницької продукції нижча за середньосвітову на 5,5% – 3,7% у 2017 р. Це близько до рівня країн-сусідів: у Польщі втрата сільськогосподарської сировини після збору врожаю також становить 3,7%, в Угорщині – 2,7%, тоді як у Білорусі найменша – 2,1%.

Оцінка *впливу урбанізації* (темпи приросту ВВП мінус зростання темпів розвитку міст) як міра спроможності країни фінансувати навантаження, спричинені урбанізацією, та забезпечувати продовольчу безпеку показує, що український продовольчий комплекс задовольняє потреби в харчуванні міського населення на достатньому рівні – 2,7% (вище за середньосвітовий на 8,2%).

Натомість у світі сьогодні поглиблюється проблема продовольчої безпеки саме для міського населення, адже велика кількість незабезпечених людей, вразливих від недоїдання, проживають саме в містах. До того ж, у великих містах значна кількість продовольства просто викидається, і це дозволяє населенню, яке потерпає від голоду, безоплатно отримувати деякі види продуктів, хоча й низької якості.

За третьою складовою рейтингу – *якість і безпека продовольства* – Україна посіла 46 місце за співвідношенням п'яти факторів, з яких лише один мав від'ємне значення. Натомість інші досягали значення, вищого за середньосвітовий рівень, що позитивно характеризує рівень якості українського продовольства. Зокрема, *диверсифікація дієти*, а саме частка продуктів, які містять крохмаль (крім зернових, коренеплодів та картоплі) у загальному споживанні дієтичної енергії становить 67,2% (вище за середньосвітовий рівень на 11,2%).

Корисний склад українського продовольства також має високий рівень. Так, наявність мікроелементів заліза та вітаміну А у харчових продуктах становить 32,9% (вище за світовий рівень на 31%). Однак *відсутність моніторингу харчування* та нагляду (індикатор, що вимірює, чи контролює держава стан харчування населення, включає збір даних про недоїдання, порушення харчування) суттєво погіршив позиції України за цією складовою продовольчої безпеки, оскільки виявився нижчим за середньосвітовий рівень на 83,2%. Також негативно позначилася на величині інди-

катора низька оцінка складової, яка визначає зобов'язання уряду щодо підвищення стандартів харчування в Україні (нижча за середньосвітовий рівень на 14,7%).

Одним із показників якості харчових продуктів є *індикатор вимірювання ваги спожитого якісного білка*, який визначається за наявністю дев'яти незамінних амінокислот у середній національній дієті. Якість українського білка за цим індикатором становить 98,4%, що вище за середньосвітовий рівень на 18,1%.

Відзначається також високе значення показника *доступу до питної води* – частина населення, що має доступ до питної води – 96,3%, що вище за середньосвітовий рівень на 19,2%.

Незважаючи на досягнення високого рівня індикаторів якості харчових продуктів, існує проблема антимікробної резистентності (AMR) через широке використання у сільському господарстві антибіотиків. Це спричиняє низку негативних наслідків, оскільки знижує ефективність лікування багатьох хвороб і навіть призводить до летальних випадків. Щорічно від наслідків, пов'язаних з антимікробною резистентністю, у світі помирає майже 700 тис. осіб (для порівняння: від раку – 8,2 млн осіб, у ДТП – 1,2 млн осіб). За прогнозами експертів масштаби вищевказаної проблеми зростатимуть: до 2050 р. щорічна смертність від наслідків антимікробної резистентності зросте до 10 млн осіб/рік, тобто буде більшою, ніж смертність від раку [12]. Крім того, AMR може стати причиною значних та глобальних витрат на охорону здоров'я, інших економічних та соціальних втрат.

Слід звернути увагу на тенденцію збільшення використання в переробці сировини значної кількості хімічних реагентів та натуральних замінників. Позитивні ефекти від їх використання (збільшення термінів придатності та скорочення витрат на одиницю виготовленої продукції) нівелюються негативним впливом на здоров'я споживача.

Крім цього, ще необхідно розглянути такий важливий показник оцінки рівня продовольчої безпеки, що включений до вітчизняної Методики, як *імпортозалежність країни за окремим продуктом*. Граничний критерій для цього індикатора встановлений на рівні 30%. За наведеними даними, Україна має високий рівень самозабезпечення продовольчими продуктами: задоволення потреб по більшості з них на понад 90% відбувається за

рахунок внутрішнього виробництва (табл. 4). Однак така позиція як «риба та рибопродукти» має значення значно вище за порогове – 73%. Це досягається переважно за рахунок імпорту морської риби (при цьому споживання риби і рибопродуктів залишається нижчим за рекомендовані норми харчування). Пере-

вищено критерій імпортозалежності і по таких групах продуктів, як «олія рослинна всіх видів» та «плоди, ягоди та виноград», де він становить відповідно 48 та 37%. Пов'язано це зі значним обсягом імпорту тропічних олій та екзотичних плодів.

4. Рівень самозабезпечення продовольчими продуктами в Україні, 2017 р.

Показник	Обсяг імпорту, тис. т	Обсяг внутрішнього продовольчого споживання, тис. т	Індикатор самозабезпечення
Хліб і хлібопродукти	210	5655	0,96
М'ясо і м'ясопродукти	233	2195	0,89
Молоко і молокопродукти	132	8496	0,98
Риба і рибопродукти	338	460	0,27
Яйця, млн шт.	7	670	0,99
Овочі та баштанні	129	6783	0,98
Плоди, ягоди та виноград	819	2242	0,63
Картопля	18	6091	1,00
Цукор	7	1290	0,99
Олія рослинна всіх видів	239	496	0,52
У. т. ч. олія соняшникова	1	450	1,00

Джерело: Побудовано за даними Держстату України [9].

Висновки. Аналіз рівня продовольчої безпеки за широким колом показників засвідчив, що Україна має всі можливості не тільки для забезпечення продовольчої безпеки на внутрішньому ринку, а й здатна здійснити істотний вплив на її зміцнення на світовому рівні. Позиції в Глобальному індексі продовольчої безпеки можуть бути суттєво зміцнені за рахунок «непродовольчих» чинників – досягнення політичної стабільності, покращення макроекономічної ситуації, зростання доходів населення, ефективної політики держави, спрямованої на подолання високої диференціації в доходах і споживанні різних соціальних груп, боротьби з корупцією, стимулювання наукової сфери. Також для покращення позицій України в рейтингу глобальної продовольчої безпеки необхідно зосередити увагу на створенні ефективної системи державного регулювання ринку продовольства, яка б включала розробку та впрова-

дження моніторингу харчування населення, встановлення прозорого механізму надання державних гарантій безпечності та якості харчових продуктів, а також імplementацію українського нормативно-правового законодавства відповідно до європейської практики, а саме регламентів ЄС у царині забезпечення безпечності та якості харчових продуктів. Подальшого поглибленого дослідження потребують проблеми: подолання сировинного дефіциту в переробній ланці продовольчого комплексу; становлення партнерських відносин між сільськогосподарськими виробниками, переробниками та торговельними підприємствами; модернізації матеріально-технічної бази виробництва; забезпечення кадрами та формування високопрофесійного рівня працівників; удосконалення системи ціноутворення; захисту національних інтересів при організації міжнародної торгівлі продовольством.

Список бібліографічних посилань

1. Агробізнес України. Звіт за 2018 рік. URL : <https://agribusinessinukraine.com/>.
2. Аналітична довідка Міністерства освіти і науки України «Стан розвитку науки і техніки, результати наукової і науково-технічної діяльності за 2016 рік. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/na-sajt-mon-ad-kmu-11.07.17.pdf>.
3. Баланси сільськогосподарської продукції та продовольства / [Ю. О. Лупенко, О. М. Шпичак, В. Я. Месель-Веселяк та ін.] ; за ред. О. М. Шпичака. Київ : ННЦ ІАЕ, 2013. 74 с.

Reference

1. Ahrobiznes Ukrainy. Zvit za 2018 rik [Agribusiness of Ukraine. Report for 2018]. (2018). Retrieved from: <https://agribusinessinukraine.com> [In Ukrainian].
2. Stan rozvytku nauky i tekhniky, rezultaty naukovo i naukovy-tekhnichnoi diialnosti za 2016 rik: analitychna dovidka Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [State of development of science and technology, results of scientific and scientific and technical activity for 2016: analytical certificate of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. (2017). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/na-sajt-mon-ad-kmu-11.07.17.pdf> [In Ukrainian].

4. Звіт Всесвітнього Гуманітарного Саміту 2018. URL : https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ukr_WFP%20Ukraine%20Country%20Brief%20June%202016_0.pdf.
5. *Кваша С. М.* Зовнішньоекономічна діяльність АПК України: стан, стратегія і тактика розвитку. Київ : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2000. 252 с.
6. *Мальтус Т. Р.* Опыт о законе народонаселения. Антология экономической классики: в 2 т. Москва : Экономика, 1993, Т. 2. С. 5-134.
7. Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання продовольчої безпеки» від 05.12.2007р. № 1379. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF/>.
8. Міністерство інфраструктури України. Стан розвитку транспорту України. URL : <https://mtu.gov.ua/content/informaciya-pro-vodniy-transport-ukraini.html>.
9. Офіційний сайт Держстату України. URL : www.ukrstat.gov.ua.
10. *Пашавер Б. Й.* Сучасний стан продовольчої безпеки. *Економіка України*. 2006. № 4. С. 43-50.
11. Продовольча безпека в Україні у 2017 році. Огляд основних індикаторів. Економічний дискусійний клуб. URL : <http://edclub.com.ua/analitika/prodovolcha-bezpeka-v-ukrayini-u-2017-roci-oglyad-osnovnyh-indykatoriv>.
12. Проблема антимікробної резистентності (AMR). Асоціація тваринників України. URL : <https://usba.com.ua/index.php/kontakti>.
13. Розвиток торгівлі та захист прав споживачів. Міністерство економічного розвитку та торгівлі. URL : <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b142801e-b932-4207-aea9-df3728dad379&title=FaqZPitanFunktsionuvanniaVilnoiTorgivliMizhUkrainoiuTas>.
14. *Саблук П. Т., Лузан Ю. Я.* Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні. *Економіка АПК*. 2011. № 5. С. 3-16.
15. *Сичевський М. П., Дейнеко Л. В.* Організаційно-економічна сутність категорії «Продовольча система». *Продовольчі ресурси. Сер. Економічні науки*. 2014. № 3. С. 4 - 9.
16. Цілі сталого розвитку 2016-2030. URL : <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
17. *Юзефович А. Е.* Продовольчі ресурси і соціальний прогрес. *Продовольчі ресурси. Сер. Економічні науки*. 2014. № 3. С. 27-32.
18. Як використовуються бюджетні кошти на підтримку фермерських господарств. URL : http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article?art_id=39482&cat_id=39438.
19. Index of Economic Freedom, an annual guide published. The Heritage Foundation, Washington. URL : <https://www.heritage.org/index/country/ukraine>.
20. Food Security & Nutrition around the World 2018. Report jointly prepared by FAO, IFAD, UNICEF, WFP. URL : <http://www.fao.org/state-of-food-security-nutrition/en/>.
21. Global Food Security Index 2018. The Economist Intelligence Unit. URL : <https://foodsecurityindex.eiu.com/Country/Details#Ukraine>.
22. GDP per capita. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data file. URL : <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2017&locations=UA&start=1987&view=chart>.
23. Poverty and shared prosperity 2018. International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank. URL : <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30418/9781464813306.pdf>.
24. *Schmidhuber J., Tubiello F.* Global food security under climate change. (2007). URL : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2148361/>.
3. *Lupenko, Yu.O.* (2013). *Balansy silskogospodarskoi produktsii ta prodovolstva [Balances of agricultural products and food]*. O.M. Shpychak (Ed.). Kyiv: NSTs IAE [In Ukrainian].
4. Zvit Vsesvitnoho Humanitarnoho Samitu 2018 [Report of the World Humanitarian Summit]. (2016). Retrieved from: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ukr_WFP%20Ukraine%20Country%20Brief%20June%202016_0.pdf [In Ukrainian].
5. *Kvasha, S.M.* (2000). *Zovnishnoekonomichna dialnist APK Ukrainy: stan, stratehiia i taktyka rozvytku [Foreign economic activity of Ukrainian agribusiness: status, strategy and developmental tactics]*. Kyiv: "NICHLAWA" [In Ukrainian].
6. *Maltus, T.R.* (1993). *Opyt o zakone narodonaselelnja. Antologija jekonomicheskoy klassiki: v 2 t. [Experience about a law of population. Anthology of economic classics: in 2 volumes]*. Moscow: Jekonomika [In Russian].
7. Metodika viznachennja osnovnih indykatoriv prodovolchoi bezpeki, zatverdzhena postanovoju Kabinetu Ministriv Ukrainy "Dejaki pitannja prodovolchoi bezpeki" vid 05.12.2007 r. № 1379 [Methodology for determining the main indicators for food security, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine "Some food security issues" dated 5.12.2007, No. 1379]. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF> [In Ukrainian].
8. Stan rozvytku transportu Ukrainy [The state of transport development in Ukraine]. (n.d.). *Ministerstvo infrastruktury Ukrainy*. Retrieved from: <https://mtu.gov.ua/content/informaciya-pro-vodniy-transport-ukraini.html> [In Ukrainian].
9. Ofitsiyni sait Derzhstatu Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from: www.ukrstat.gov.ua [In Ukrainian].
10. *Pashaver, B.Y.* (2006). Suchasnyj stan prodovolchoi bezpeky [Current state of food security]. *Ekonomika Ukrainy*, 4, pp. 43-50 [In Ukrainian].
11. Prodovolcha bezpeka v Ukraini u 2017 roci. Ogljad osnovnih indykatoriv [Food security of Ukraine in 2017. Overview of the main indicators]. (2018). *Ekonomichyi dyskusiyni klub*. Retrieved from: <http://edclub.com.ua/analitika/prodovolcha-bezpeka-v-ukrayini-u-2017-roci-oglyad-osnovnyh-indykatoriv> [In Ukrainian].
12. Problema antymikrobnioi rezystentsii (AMR) [Antimicrobial resistance problem (AMR)]. (n.d.). *Asotsiatsiia tvarynykiv Ukrainy*. Retrieved from: <https://usba.com.ua/index.php/kontakti> [In Ukrainian].
13. Rozvytok torhivli ta zakhyst prav spozhyvachiv [Trade development and consumer protection]. (n.d.). *Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku ta torhivli*. Retrieved from: <http://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=b142801e-b932-4207-aea9-df3728dad379&title=FaqZPitanFunktsionuvanniaVilnoiTorgivliMizhUkrainoiuTas> [In Ukrainian].
14. *Sabluk, P.T. & Luzan, Yu.Ya.* (2011). Osnovni naprjamy udoskonalennja derzhavnoi agrarnoi polityky v Ukraini [The main directions of improving the state agrarian policy in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 5, pp. 3-16 [In Ukrainian].
15. *Sychevskiy, M.P. & Deineko, L.V.* (2014). Organizacijno-ekonomichna sutnist kategorii "Prodovolcha sistema" [Organizational-economic essence of the category "Food system"]. *Prodovolchi resursy, Ser.: Ekonomichni nauky*, 3, pp. 4-9 [In Ukrainian].
16. Tsili staloho rozvytku 2016-2030 [Sustainable development goals for 2016-2030]. (n.d.). Retrieved from: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> [In Ukrainian].
17. *Juzefovych, A.E.* (2014). Prodovolchi resursy i socialnyj progres [Food resources and social progress]. *Prodovolchi resursy. Ser.: Ekonomichni nauky*, 3, pp. 27-32 [In Ukrainian].
18. Yak vykorystovuiutsia biudzhetni koshty na pidtrymku fermerskykh gospodarstv [How budget funds are used in support of farms]. (n.d.). Retrieved from: http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article?art_id=39482&cat_id=39438 [In Ukrainian].
19. Index of economic freedom, an annual guide published. Washington: *The Heritage Foundation*. Retrieved from: <https://www.heritage.org/index/country/ukraine> [In English].
20. Food security & nutrition around the world. (n.d.). *Report jointly prepared by FAO, IFAD, UNICEF, WFP*. Retrieved from: <http://www.fao.org/state-of-food-security-nutrition/en/> [In English].
21. Global food security index 2018. Retrieved from: <https://foodsecurityindex.eiu.com/Country/Details#Ukraine> [In English].

22. GDP per capita. *World Bank national accounts and OECD National Accounts data file*. Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2017&locations=UA&start=1987&view=chart> [In English].

23. Poverty and shared prosperity 2018. (2018). *International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank*. Retrieved from: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30418/9781464813306.pdf> [In English].

24. Schmidhuber, J. & Tubiello, F. (2007). Global food security under climate change. Retrieved from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2148361> [In English].

Sychevskiy M.P. Global food security and Ukraine's place in its achievement

The purpose of the article is to reveal the state of Ukraine's food security and assess the possibility of increasing Ukraine's contribution to strengthening global food security in the face of modern internal and external challenges.

Research methods. *The article uses general scientific research methods, in particular: analytical generalizations for systematizing and summarizing current views on global food security; induction and deduction for analysing the state of food security in Ukraine and determine positions of some countries of the world in the global food security index; statistical comparison and grouping for study of food consumption and food costs, assessing adequacy of consumption and a level of self-sufficiency in food products of Ukraine; graphic for visual display of the statistical analysis results in terms of production and foreign trade of food industry products.*

Research results. *Current trends in food production and consumption, which determine the level of global food security, and assessment of Ukraine's potential to enhance domestic and global food security were presented. Using an indicator named the Global Food Security Index (GFSI) and main indicators of food security calculated according to the domestic methodology, as well as other foreign and domestic sources, an assessment of the state of food security was presented for a wide range of its components and compared to reference countries.*

Elements of scientific novelty. *Ukraine's place in the global food market was determined on basis of the comparative analysis of the Global Food Security Index, which made it possible to substantiate possibilities of the food industry in strengthening global food security in terms of internal and external challenges.*

Practical significance. *The results can be used in a process of further scientific study of an important scientific problem, in particular shaping the food security of Ukraine and determining its contribution to strengthening global food security. Tabl.: 4. Figs.: 1. Refs.: 24.*

Keywords: *food security; integration; indicators of food security; state regulation; consumption; food market; food safety and quality.*

Sychevskiy Mykola Petrovych - doctor of economic sciences, professor, academician of NAAS, director of Institute of Food Resources of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (4a, Ye. Sverstiuka st., Kyiv)

E-mail: sychevskiy@ipr.net.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5672-9189>

Сычевский Н.П. Глобальная продовольственная безопасность и место Украины в её достижении

Цель статьи - рассмотреть состояние продовольственной безопасности Украины и оценить возможности роста вклада Украины в укрепление глобальной продовольственной безопасности в условиях современных внутренних и внешних вызовов.

Методика исследования. *Использованы общенаучные методы исследования, в частности, аналитических обобщений - для систематизации современных взглядов на глобальную продовольственную безопасность; индукции и дедукции - для анализа состояния продовольственной безопасности в Украине и определения позиций отдельных стран мира в индексе глобальной продовольственной безопасности; статистического сравнения и группировки - для исследования потребления пищевых продуктов и расходов на питание, оценки достаточности потребления и уровня самообеспечения продовольственными продуктами Украины; графического - для наглядного отображения результатов статистического анализа по объемам производства и внешней торговли продукцией пищевой промышленности.*

Результаты исследования. *Рассмотрены современные тенденции в производстве и потреблении продовольствия, определяющие уровень глобальной продовольственной безопасности, оценено потенциал Украины относительно усиления внутренней и глобальной продовольственной безопасности. На основе использования показателей Индекса глобальной продовольственной безопасности (GFSI) и основных индикаторов продовольственной безопасности, рассчитанных по отечественной методике, а также других зарубежных и отечественных источников, представлена оценка состояния продовольственной безопасности по широкому кругу ее составляющих и в сравнении с референтными странами.*

Элементы научной новизны. *Определено место Украины на глобальном рынке продовольствия на основе компаративного анализа с помощью Индекса глобальной продовольственной безопасности, что позволило обосновать возможности пищевой промышленности в укреплении глобальной продовольственной безопасности в условиях внутренних и внешних вызовов.*

Практическая значимость. *Результаты могут быть использованы в процессе дальнейшей научной проработки важной научной проблемы - формирования продовольственной безопасности Украины и определения ее вклада в укрепление глобальной продовольственной безопасности. Табл.: 4. Илл.: 1. Библиогр.: 24.*

Ключевые слова: *продовольственная безопасность; интеграция; индикаторы продовольственной безопасности; государственное регулирование; потребление; продовольственный рынок; безопасность и качество продовольствия.*

Сычевский Николай Петрович - доктор экономических наук, профессор, академик НААН, директор Института продовольственных ресурсов НААН Украины (г. Киев, ул. Е. Сверстюка, 4А)

E-mail: sychevskiy@ipr.net.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5672-9189>

Стаття надійшла до редакції 22.12.2018 р.

Фахове рецензування: 29.12.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Сычевский М. П. Глобальна продовольча безпека та місце України в її досягненні. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 6 — 17.

*